

Förenklad form av laga skifte i Hall

Hall socken har aldrig blivit skiftad som andra Gotländska socknar. Därför rådde, på 1940-talet, en otrolig röra bland åkerlapparna. Alla var överens att något måste göras för att rädda jordbruket i Hall.

Vid skiftesindelningen på Gotland år 1850 indelades socknen i fyra skifteslag som inte har genomgått laga skifte. Resultatet blev nu i slutet på 1940-talet ett tämligen kaotiskt fastighets- och äganderättsförhållande. En del bönder hade genom arv och annat åkrar på minst 15 olika ställen. Detta gäller dock inte ett av skifteslagen som endast består av kronohemmanet Västös som inte ~~har~~ ^{hade} samsammansblandade ägor med de övriga. skifteslagen. ^{blev} ^{skift} ^{1940-talet}

✓ Ett laga skifte skulle bli en kostsam procedur för bönderna och efter jordlotternas värdering skulle bönderna ha tillbaka arealer av samma värde. Denna åtgärd skulle ta många år i anspråk och inte leda till någon genomgripande förbättring. ✓

En av lantbruksnämndens viktigaste uppgifter var enligt 1947-års riksdagsbeslut att medverka till förändringar av fastighetsbeståndet på jordbrukets område och ge små enheter en ny och stabilare grund att bygga vidare på. Vid lantbruksnämndens tillkomst på 1940-talet var man på det klara med att göra något åt ägobilden på Hall. Alla myndigheter som lantbruksnämnden hade till sitt förfogande, skogsvårdsstyrelsen, lantmäteriet, hushållningssällskapet m.fl., var inkopplade på uppgiften.

Sommaren 1949 var tiden inne för att göra slag i saken och distriktslantmätaren Hans E Lundström fick uppdraget att lösa markfrågorna i samarbete med den planeringsnämnd som tillsatts och i vilken ingick lantbrukarna Hilmer Yttergren, Västerbys och Robert Nilsson, Nors ^{ingick} som representanter för bönderna på Hall.

Ett skifte är en tidsödande och kostsam affär för såväl staten som den enskilde jordbrukaren och denna förrättning förändrar inte fastighetens storlek, detta förslag till lösning avvisades helt av bönderna. Endast ett fåtal jordbruk var så bärkraftiga att de kunde klara en skiftesförrättning. ✓

Lantmätare Lundström sökte efter andra mindre byråkratiska och kostsamma former för förändringen av jordbruket på Hall. Det var då tanken kom upp på att lantbruksnämnden skulle "köpa" alla gårdar i socknen. Om Lantbruksnämnden för en kort period blev ägare till jorden kunde den nödvändiga saneringen av fastighetsbeståndet ske genom enkel och praktisk lantmäteriförrättning i stället för laga skifte. De förutvarande ägarna skulle därefter "återfå" sina hemman med jorden samlad i nära anslutning till huvudbyggnaderna om förutsättningarna medgav detta. De aktiva bönderna ville ha tillskotts jord och planeringskommittén räknade med att en del jordbrukare med svårbrukade gårdar och dåliga byggnader kanske var beredda att sälja sin jord till nämnden utan att begära återköp, härigenom skulle en del jord bli disponibel till förstärkning av övriga gårdar.

Möte i sockenstugan

Projektet började med att samtliga berörda kallades till ett möte i sockenstugaⁿ av Lantbruksnämnden. Mötet ägde rum i början av november 1949. Det var en förväntansfull stämning, man hade på känn att något särskilt var i görningen som skulle gripa in i bygdens liv.

Distriktslantmätare Lundström öppnade mötet och föredrog ärendet, han talade i ungefär 1 timme. Han hade då redovisat om situationen i Hall och de svårigheter som jordbruket kämpade med och det förenklade projekt som redovisats i korta drag. Han betonade upprepade gånger att skulle förutsättningarna för den förenklade formen av ett laga skifte kunna genomföras så gällde det att ortsbefolkningen hade förtroende för lantbruksnämnden som inte tjänade andra syften än att hjälpa jordbruket i Hall till ny start.

Distriktslantmätare Lundström sade att en enda jordbrukare i Hall kan begära laga skifte och tvinga alla övriga med i denna tidsödande och kostnadskrävande förrättning, likaså kan en enda jordbrukare som vill ställa sig på tvären hindra det föreslagna enklare projektet. Därefter lämnade han ordet fritt för synpunkter och diskussion. Det blev ingen debatt i egentlig mening, det var mest fråga om praktiska saker i anslutning till den framlagda planen. Lantbrukare Karl Persén sade " Jag tycker det hela låter mycket förnuftigt och föreslår att vi försöker realisera den. En annan jordbrukare instämde och tillade. "Vi har ju inget annat val, vi är ställda mot väggen därigenom att ett laga skifte är ekonomiskt ogenomförbart." ✓

Lantmätaren replikerade då att det fanns ett tredje alternativ och det är att låta det vara som det är. Beslutar man att detta alternativ skall gälla kommer jordbruket i bygden inte att kunna räkna med något stöd av staten i framtiden.

Mötet beslöt att alternativet där lantbruksnämnden för en kort period skulle bli ägare till all jord i Hall för att därefter för samma pris sälja tillbaka deras nyskiftade fastigheter till samma ägare.

Mötet var enigt och det bestämdes att arbetet med att upprätta köpekontrakt kunde ta sin början så fort som möjligt. Därefter förklarade han mötet avslutat.

"Köp och förvärv av fastigheter.

Nu återstår inte annat än att resa från gård till gård och skriva "köp". Det gällde också att få med fruarna på affären vilket inte alltid var det lättaste. En reducering av fastigheterna måste genomföras för att få fram bärkraftiga jordbruk. Det gällde alltså att köpa in en del fastigheter som skulle användas som tillskottsjord. Lantbruksnämnden köpte in sju gårdar och 2 mindre fastigheter med en sammanlagd areal av ca 700 hektar, varav cirka 95 hektar var åker. När de slutliga köpen upprättats företogs genom nämndens försorg en värdering, där det visade sig att den överenskomna ersättningen i samtliga fall kunde godtas. S

De övriga köpen upprättades som "tillfälliga". Samtidigt har säljaren i köpehandlingen redovisat sina önskemål t.ex. om ett jordbruk vill ha tillskottsjord. Har en säljare erbjudits en ny ägolott skulle man inom en månad lämna besked om erbjudandet antogs.

Samfälligheter

Alla sammanlagda fastigheter samlades under arbetsnamnet "Hall 1:1". ¹⁹⁶⁴
Samfälligheter och servitut har tagits bort. Hela regleringen omfattade 300 hektar odlad jord och 2600 hektar övrig mark. De flesta bönder ville ha mer tillbaka än vad de haft förut. Av 32 jordbruksfastigheter blev det 23 kvar efter rationaliseringen. Av 350 ägoskiften blev 74 kvar, en femtedel mot tidigare. Alla överflödiga hus och byggnader revs och transporterades ^{av} lantbruksnämnden. Kostnaden belastade staten.

Fastighetsregleringen ^{kom} att genomföras genom tre förrättningar, en angående gränsbestämning och ägoutbyte, en förrättning för avstyckning och en förrättning enligt lagen om enskilda vägar.

Ägoutbytet ^{kunde} ~~kom~~ inte ~~av~~ avslutas förrän skiftesläggningen var färdig. Själva planeringsarbetet utfördes i samråd med de "verkliga" jordägarna.

Naturligtvis kom fastighetsregleringen i Hall ha behov av nya vägar i området. Avsikten var att anlägga vägarna medan marken ^{var} ännu är i lantbruksnämndens ägo. Staten har byggt 12 km nya vägar och förbättrat 6 km skogsvägar så att de kan trafikeras med lastbil. Kostnaden för detta uppgår till 86 000 kr. Nämnden har vidare utfört ett torrlägningsföretag som berör omkring 20 hektar åker, och en skogsdikning för en sammanlagd kostnad av 12 000 kr.

Verkmyr

I anslutning till regleringen framhåller jordbrukarna att myrmarker skulle vara ett behövt stöd för djurhållningen. Myrmarker fanns inte att tillgå i Hall men det fanns långtgående planer på att dika ut Verkmyr på 1940-talet. Gunnar Sträng, som på den tiden fanns på jordbruksdepartementet var i Hall och tittade på Verkmyr. Myren var för grund och det skulle inte löna sig att dika ut den.

År 1963 förvärvades Verkmyr av Svenska Naturskyddsföreningen för att bevaras som naturreservat. Myren är inget tillhåll för fåglar. För den botaniskt intresserade utgör den med sina agfält, sina orkidétränder och med sin rikedom på övriga myrväxter en jungfrulig mark. Verkmyrs myryta utgör 65 hektar. Att detta förvärv kunnat ske kan vi tacka Lantbruksnämnden för anslutning till regleringen. ^{i anslutning till skiftet}

Fiskarna på Hallshuk

På 1940-talet fanns det på Hallshuk cirka 75 innevånare, varav 12 st var yrkesfiskare. Förutom fisket hade man i regel en ladugård med några tunnland jord där man föder upp ett par kor, någon gris samt höns. En del fiskare hade även hästar som man transporterade varor med till Visby ^{man} eller sålde fisk med ^{även} vid långa transportvägar ut i socknarna. Fastigheterna värmdes upp med ved och många hade även ett skogsskifte där man hämtade sin vedbrand. Åkrar och övrig mark hade man i regel erhållit genom arv eller inköp.

Fiskarna

Markägarna på Hallshuk "sålde" även sina fastigheter till lantbruksnämnden och man erhöll då motsvarande markområde i nära anslutning till fiskeläget.

Staten svek fiskarna

En del av projektet är överlantmätaren ^{Lundström} inte nöjd med. Det stod klart att Hall måste ha en stödnäring till jordbruket. Den stödnäringen var fisket. Men för att fisket skulle fortleva måste man bygga en ordentlig hamn. De gotländska riksdagsmännen motionerade i riksdagen om behovet av en ny fiskehamn på Hallshuk. Hjalmar Nilsson i Spånstad var fiskeminister, han var på Hallshuk och godkände hamnbygget. Riksdagen beslöt att Hallshuk skulle få pengar ur jordfonden för att bygga ny hamn. Hamnen som var isfri och skulle även bli nödhamn för andra fiskare. Den skulle kompletteras med slip och båtbyggeri, men så blev det aldrig. Gunnar Lange övertog fiskehamnarna efter Spånstad och hans ringa intresse för en hamn i Hall gjorde att han lyckades sabotera riksdagens beslut. Hade hamnen kommit i samband med rationaliseringen så hade Hall fått en fin komplettering till jordbruket.

Ett hamnbygge hade betytt mycket för ^{bygden} och ett riktmärke för de som ville blåsa nytt liv i bygden

✓ Sammanfattning ✓

Lantbrukaren Tyko Hellenberg, Gannarve har sammanfattat resultatet så. "Att hela företaget lyckades så bra var ³Lundströms förtjänst, han var diplomat ut i fingerspetsarna. Mitt villkor var att få en lika stor gård efter som före reformen, i övrigt la jag mig inte i vad de gjorde". Tyko Hellenberg hade tidigare sina skiften uppdelade i 13 åkerlappar och skogen i 16 lotter. Nu har han sina 200 tunnland skog samlade i ett skifte och åkerjorden samlad i anslutning till gården. Förändringens vind har blåst till fördel för Hall även om Lundström var besviken på att ^{ett} ~~ingen~~ nytt fiskeläge blev byggt vid Hallshuk.

x för en himmel

mycket ^{ny fiskehamn} byggen ny fiskehamn

fiskt